

Η λογοτεχνία είναι, αυτονόητα, και η ίδια ένα φαινόμενο ιστορικό, όπως και κάθε δημιουργική ενέργεια του ανθρώπου, και αποτελεί, και αυτή, ένα μέρος της ιστορίας του: γι' αυτήν την ιστορία και την ιστορικότητα της λογοτεχνίας αρκεί να παραπέμψω στο κεφ. ΧΙV της «Γραμματολογίας» μου (εκδόσεις Πατάκη).

Το οντολογικό όμως πρόβλημα της σχέσης της λογοτεχνίας με την ιστορία το είχε ήδη θέσει ο Αριστοτέλης στο κεφ. 9

Του Π. Π. ΒΕΛΟΥΔΗ

της «Ποιητικής» του: «Ο γαρ ιστορικός και ο ποιητής [...] τούτω διαφέρει, τω τον μιν τα γενόμενα λέγειν, τον δε οία αν γένοιτο» (=Γιατί ο ιστορικός και ο ποιητής διαφέρουν κατά τούτο, ότι ο ένας εκθέτει τα γεγονότα όπως συνέβησαν και ο άλλος όπως θα μπορούσαν να συμβούν) και καταλήγει με μία οκανδαλιστική προμώδηση της «ποιήσεως» (σήμερα θα λέγαμε: της λογοτεχνίας) έναντι της ιστορίας: «Διό και φιλοσοφώτερον και σπουδαιότερον ποίησις ιστορίας εστίν· η μιν γαρ ποίησις μάλλον τα καθόλου, η δ' ιστορία τα καθ' ἑκαστον λέγει» (=Οθεν η ποίηση είναι κάτι το φιλοσοφικότερο και σοβαρότερο από την ιστορία: γιατί η ποίηση εκθέτει μάλλον το γενικό, ενώ η ιστορία το ειδικό). Ο Αριστοτέλης παραγνορίζει ότι και η ιστορία μπορεί να εξαρθεί στη φιλοσοφική σύλληψη και έκθεση του γενικού, όπως είχε ήδη καταδείξει το ιστορικό παράδειγμα του Θουκυδίδη.

Σ' ολόκληρο τον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα αλλά και στην καθ' ημάς Ανατολή η σύζευξη ποίησης/ λογοτεχνίας και ιστορίας φαίνεται ν' ακολουθεί το δρόμο που είχε ανοίξει

Διασταυρώσεις

Λογοτεχνία και ιστορία

το αρχαίο έπος· σ' αυτήν τη λογοτεχνία, η ιστορία αφομοιώνεται με τη μορφή του μύθου και της λαϊκής παράδοσης. Από τις εκατοντάδες τέτοιων «ιστορικών» ποιητικών έργων ας αναφέρω εδώ ενδεικτικά μόνο το *Άσμα του Ρολάνδου* και τ' άλλα πρωικά άσματα για τον Καρλομάγνο (11ος-12ος αι.) από την ευρωπαϊκή Δύση, τις διάφορες παραλλαγές, έμμετρες και πεζές, της *Ιστορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου* από την ελληνική Ανατολή.

Στην Αναγέννηση και το Μπαρόκ θα εμφανιστεί ένα νέο ιστορικό λογοτεχνικό είδος, το ιστορικό δράμα, που θα γνωρίσει την πρώτη κορύφωσή του με τα ιστορικά δράματα (histories!) του Shakespeare από την «εθνική» του ιστορία, όπως ο *Ριχάρδος Γ'*, ο *Ερρίκος Δ'* κ.ά.

Στους νεότερους χρόνους η ιστοριογραφία συγκατατάσσεται μαζί με τη λογοτεχνία, τη ρητορική και το δοκίμιο στη «γραμματεία» (γαλλ. belles lettres=ωραία γράμματα) με κοινό κριτήριο το γλωσσικό ύφος, την καλλιότητα. Αλλά από το 19ο αιώνα, τον αιώνα του επιστημονισμού και του ιστοριοσμού, η ιστορία/ιστοριογραφία θα πάρει οριστικά διαζύγιο από τη λογοτεχνία. Τώρα, μια αρκετά σαφής διάκριση ανάμεσα στις δύο αυτές «γραφές» θα γίνει με ειδοποιά κα-

ρακτηριστικά την επιστημονικότητα και την αναφορά στην αντικειμενική πραγματικότητα για την πρώτη, την αισθητικότητα και την πλασματικότητα (fiction) για τη δεύτερη.

Από τη δεκαετία του 1970 ξεκίνησε μια επιχείρηση για την ανατροπή αυτής της θεμελιακής επιστημολογικής διάκρισης μεταξύ της ιστοριογραφίας και της λογοτεχνίας. Πρωταγωνιστής αυτού του πραξικοπήματος ήταν ο Αμερικανός θεωρητικός της ιστορίας H. White, που βρέθηκε πρόσφατα στην Αθήνα, προσκε-

κλημένος μερικών Ελλήνων παρατρεχάμενων των ξένων γκουρού τους. Συμπλέοντας με τα μεταμοντέρνα ρεύματα της αποδόμησης και του μεταδομοισμού, που αρνούσαν την ύπαρξη ενός νοήματος στη γλώσσα και το κείμενο και μιας εξωκειμενικής αναφοράς στην αντικειμενική πραγματικότητα, ο White διακήρυξε την εξίσωση της ιστορικής με την πλασματική αφήγηση –της history με τη story: Και ο ιστορικός πραγματοποιεί «μια ουσιαστικά ποιητική πράξη» («Metahistory», 1973).

Όπως όμως παρατήρησαν οι κριτικοί του, ο White παραγνωρίζει όχι μόνο τις *επιστημονικές* (προ)εργασίες της ιστορίας, την έρευνα, τη μελέτη και την κριτική αξιολόγηση και ερμηνεία των πηγών, που προηγούνται της καταγραφής τους (ιστοριογραφίας), αλλά και τα καθαρά μορφικά στοιχεία της *πλασματικής* αφήγησης, όπως η αποταύτιση του συγγραφέα από τον αφηγητή, ο ελεύθερος πλάγιος λόγος και ο εσωτερικός μονόλογος, τα παρακείμενα, η αμφισημία και οι αυτοαναφορές στην πλασματικότητα της αφήγησης, που διαφοροποιούν ειδολογικά και οντολογικά την ιστορική-πραγματολογική από τη λογοτεχνική-πλασματική αφήγηση. ■